

МИНИСТАРСТВО ПРОСВЕТЕ И НАУКЕ

ЗАВОД ЗА РАЗВОЈ ОБРАЗОВАЊА

Наставни план и програм

СРПСКИ ЈЕЗИК И КЊИЖЕВНОСТ

за други разред

Гимназијско образовање

Скопље, 2025

ОСНОВНИ ПОДАЦИ О НАСТАВНОМ ПРОГРАМУ

Наставни предмет	<i>Српски језик и књижевност</i>
Врста / категорија наставног предмета	Обавезна
Година изучавања	II (друга)
Теме / области у наставном програму	• Језик и комуникација • Књижевност, изражавање и стварање • Медијска писменост
Број часова	4 часа недељно / 144 часа годишње
Опрема и средства	• Техничка опрема у учионици: електронска табла, школска табла, компјутерска технологија, штампач. • Средства и ресурси за учење: фотографије, плакати, постери од књижевника, шеме и прикази наставног материјала, паноа која прате материјал по областима; речници, правопис, лексикони, енциклопедије, књиге, образовни софтвери, наративни снимци, аудио-визуелни снимци; • Библиотека у учионици, школска библиотека.
Норматив наставног кадра	Наставу из предмета Српски језик и књижевност у средњој школи може реализовати особа која је завршила наставни смер студијских програма: • Српски језик и књижевност VII/1 или VI A, тј. 240 кредита; • Српски језик и јужнословенски језици VII/1 или VI A, тј. 240 кредита; • Српски језик и јужнословенски језици са српском књижевношћу и јужнословенским књижевностима VII/1 или VI A, тј. 240 кредита; • Српска књижевност и јужнословенска књижевност са српским језиком VII/1 или VI A, тј. 240 кредита; • Српска књижевност и култура VII/1 или VI A, тј. 240 кредита;

	• Општа и компаративна књижевност VII/1 или VI A, тј. 240 кредита; Напомена : Особе које су завршиле примењени смер, стекле звање дипломирани филолог из наведених студијских група и стекле педагошко-психолошке и методске додатне квалификације, могу да реализују наставу из предмета Српски језик и књижевност у гимназијском образовању.
--	--

ИСХОДИ УЧЕЊА

Област: ЈЕЗИК И КОМУНИКАЦИЈА

Укупан број часова: 65

Исход учења:

Ученик ће моћи да:

1. објашњава и упоређује историјске чињенице и друштвене околности у контексту језичке проблематике у XIX веку и значај српских интелектуалаца и њихових дела у развоју српског језика;
2. препознаје, упоређује и тумачи ставове Срба о стварању стандардног српског језика, о заједничким карактеристикама различитих тачака гледишта и о значају народног језика са становишта посебног српског језика.
3. препознаје променљиве речи у српском језику (именице, придеве, заменице, бројеве, глаголе) и примењује њихове граматичке категорије када се користе у писаној и усменој комуникацији.
5. препознаје непроменљиве речи, објашњава њихово значење и улогу у реченици и правилно их примењује у властитом говору и писаном изразу како би се постигла јасноћа, повезаност и изражавање.

Ученик разуме и прихвата да:

1. објашњава улогу језика као живи систем који се мења у складу са друштвеним потребама;
2. показује свест о важности правилне употребе језика као средство успешне комуникације;
3. показује интересовање и уважавање књижевних дела као средства за развијање критичког мишљења и емпатије.

Садржај (и појмови):	Стандарди оцењивања:
О СРПСКОМ ЈЕЗИКУ	
Историјски развој српског језика • Српски језик у 19. веку (Вук Стефановић Караџић-реформа језика, фонетски правопис, „пиши као што говориш“, народни језик, штокавска основа, Вукова азбука, граматика, усмена књижевност; Ђура Даничић-Вуков следбеник, кодификација, Матица српска, превод Светог писма, научно утемељене реформе; Јернеј Копитар-филолог, подршка Вуку, словенска филологија; Доситеј Обрадовић-народна просвета; Сима Милутиновић Сарајлија-фолклор, народне песме, Вуковци-народни стил, штампа, језичко јединство.	• Објашњава зашто је 19. век важан за развој српског језика и повезује идеју народног језика са националним идентитетом. • Објашњава ко је био Вук Караџић и зашто је најзначајнији реформатор српског језика. • Одговара на питање ко је био Ђура Даничић и коју улогу има у кодификацији језика. • Објашњава улогу Јернеј Копитара у Вуковој реформи. • Анализира значај Доситеја Обрадовића. • Објашњава улогу Симе Милутиновића као песника, истраживача фолклора, сакупљача народне песме. • Процењује и вреднује допринос писаца и просветитеља из XIX века развоју језика.
ГРАМАТИКА	

• Морфологија и морфосинтакса (морфологија , морфема, типови морфема: коренска морфема; афиксалне морфеме/афикси, слободне и везане морфеме, самосталне и несамосталне морфеме. Идентификација морфеме. Групе речи и граматичке категорије Именице (подела именица, граматичке категорије именица: род, број, <i>падеж</i>, одређеност, улоге именица у реченици) Придеви (подела придева, граматичке категорије придева, падеж код придева, врста(одређени/неодређени облик), поређење(компарација) придева, значењска подела. Бројеви (подела бројева: прости бројеви, сложени бројеви, кардинални, редни, збирни, падежи код бројева, род) Заменице (личне, показне, повратне, односне, присвојне, упитне, неодређене, одричне, функције заменица у реченици) Глаголи (граматичке категорије глагола: (конјункција-време,начин, лице, број, потврдни и одрични облик, значење глагола,	- Објашњава разлику између корена морфема и додатог морфема. - Разликује корен и наставак. - Објашњава функцију и наводи примере за коренске и афиксалне морфеме. - Зна да правилно одреди корен и афиксе у непознатој речи. - Уочава разлику између префикса, суфикса и инфикса. - Објашњава разлике између групу речи према њиховим граматичким функцијама. Препознаје именице у реченици, користи одговарајући род, број и падеж. - Правилно поређује придеве-позитив, компаратив, суперлатив. Користи различите врсте придева (описни, присвојни, градивни, месни, временски) за креирање реченица и кратких текстова. - Примењује знање о придевима за стилско обогаћивање текста (одабир одговарајућег придева у складу са контекстом). - Примењује личне и присвојне заменице у реченицама и кратким текстовима. Користи показне заменице да јасно изрази близину или удаљеност у усменој и писаној комуникацији. - Препознаје граматичке категорије глагола у реченици. Користи облике граматичких категорија глагола у усменој и писаној комуникацији.

повратни глагол, глаголски вид, глаголски род-прелазни/непрелазни, облици глагола; прости глаголски облици: презент, аорист, имперфект, императив, инфинитив, радни глаголски придев, трпни глаголски придев, глаголски прилог садашњи, глаголски прилог прошли; сложени глаголски облици: перфекат, плусквамперфекат, футур I, потенцијал, футур II, нелични глаголски облици:

Прилози

(дефиниција, подела прилога и функција у реченици)

Предлози

(дефиниција, подела предлога и функција у реченици)

Везници

(дефиниција, подела везника-независни/зависни, неправи;/ функција у реченици)

Речце

(дефиниција, подела: за потврђивање и одрицање, упитне, показне, супротне, модалне, заповедне, за истицање, узвичне, повратне, **модалне**)

Узвици

(дефиниција, подела: узвици за емоционалне реакције, за дозивање, узвици који подражавају разне звукове)

- Анализира функције глагола у реченици.
- Користи једноставне и сложене глаголске облике.
- Примењује различите врсте прилога (место, време, начин, узрок, мера и степен) на реченице и кратке текстове.
- Користи градацију прилога где је то могуће (брзо – брже – најбрже) у говорном и писаном изразу.
- Примењује једноставне и сложене реченице у усменој и писаној комуникацији како би правилно изразио односе између речи.
- Користи одговарајуће предлоге са именицама, заменицама и бројевима у зависности од контекста.
- Користи везнике да изрази логичке односе између делова реченице.
- Примењује повезивање речи и израза за логично повезивање делова текста.
- Користи знање везника да створи кохерентан текст (када приповеда, објашњава или расправља).

	• Примењује модалне речи за изражавање поверења, сумње, тврдње или претпоставке у различитим комуникацијским ситуацијама. • Користи узвике за изражавање емоционалне реакције, да обрати пажњу, да позове некога, да имитира. • Користи израз интонације и интерпункцијске знакове који прате употребу узвичника у реченици. • Примењује модалне речи за изражавање поверења, сумње, тврдње или претпоставке у различитим комуникацијским ситуацијама.
• Правопис и правоговор Интерпункцијски знаци	• Примењује правила правописа и интерпункције приликом писања реченица и текстова. • Користи интерпункцију да јасно изрази мисао у различитим врстама текстова. • Прилагођава избор и употребу интерпункције у складу са комуникативном сврхом и стилом изражавања.
• Лексикологија Лексикологија, лексикон, лексема, лексичко и граматичко значење, недвосмислене и полисемантичке речи; синоними, хомоними, антоними, пароними; архаизми, историцизми, неологизми; домаће и стране речи, црквенословенизми, интернационализми, турцизми и варваризми; разговорна лексика, књижевна лексика,	• Препознаје и објашњава основне појмове и типове лексичког значења (једнозначне, вишезначне речи, синониме, антониме, хомониме, парониме). • Анализира речи према њиховом пореклу, значењу и стилској употреби у тексту. • Разликује лексичка од граматичких значења и примењује их на анализу речи и реченици.

експресивна лексика, општонародна и дијалектна лексика, професионализми, жаргонска и термилошка лексика, активни и пасивни речник).	• Користи одговарајући стилски слој и терминологију за креирање сопственог текста. • Процењује стилски и експресивни ефекат различитих врста лексике(разговорна, књижевна, експресивни, термилошка) у датом тексту.
СЛУШАЊЕ, ЧИТАЊЕ И ПИСАЊЕ	
Слушање и читање са разумевањем (вести, интервју, подкаст, говор, новинарски, информативни, уметнички, рекламни, есејски текстови) • Писање и изражавање • Усмено изражавање и критичка комуникација	• Препознаје тему, циљ и кључне информације у различитим аудио и писменим изворима (вести, интервју, подкаст, текст, говор). • Издваја релевантне податке и повезује их са претходно стеченим знањем. • Разуме садржај, циљ и структуру различитих врста текстова (новинарски, информативни, уметнички, рекламни, есејски). • Идентификује чињенице, ставове и емоционалне елементе и анализира их у контексту. • Упореджује изворе према поузданости. • Изражава лична мишљења на јасан,логичан и аргументовани начин. • Саставља различите врсте текстова (есеј, писмо, рецензију, коментар, извештај) у складу са комуникативним циљем и структуром. • Примењује правила правописа, граматике и стилског изражавања у креирању текстова.

	• Користи изворне информације са поштовањем према ауторству (парафразирање, цитирање и навођење извора). • Комбинује податке из више извора како би створио нови, властити текст са оригиналним ставом. • Користи лингвистичке и логичке прелазе за повезивање идеја и делова текста. • Јасно и аргументовано износи ставове у дискусији, дебати или усменој излагању. • Користи одговарајућа језичка средства у складу са контекстом, публиком и комуникације.
Примери за активност Практичне активности и вежбе • Креирање текста са везницима: Ученици пишу кратак текст (5-6 реченица) где ће користити напоредне и зависне везнике. • Ученици пишу кратак коментар / мишљење о тексту, користећи аргументе и модалне речи које изражавају уверење или сумњу. • Синтеза идеја: Ученици комбинују податке из два различита текста и састављају кратак извештај или есеј. Истраживачке активности • Језички експерименти: Ученици проучавају како различите модалне речи мењају значење реченице и презентирају примере у разреду. • Истраживање стила: Ученици упоређују кратке текстове различитих аутора и анализирају како употреба прилога, предлога и узвика утиче на стил и изражајност текста.	

- **Функције заменица:** Ученици бирају текст и анализирају употребу личних, показних и личних предметних заменица, записујући њихову функцију у реченици.

Квизови и такмичења

- **Лингвистички лов речи:** Ученици у групама добијају текст и имају задатак да пронађу што више примера именица, придева, прилога или бројева у ограниченом времену.
- **Синтаксички бинго:** Табела са различитим функцијама речи у реченицама датог текста (субјекат, предикат, објекат) – ученици попуњавају речи из текста ког читају.
- **Модалне речи – такмичење:** Ученици добијају реченице без модалних речи и треба да унесу одговарајуће речи да изразе став или мишљење.
- **Брзи фокус :** Ученици брзо одговарају на питања везана за кључне информације, ставове и чињенице из текстуалног или аудио материјала.
- **Дебатни круг:** Ученици су подељени у две групе. Свака група треба да аргументује свој став на основу текста / звука, користећи модалне речи и примере.
- **Логички прелази:** Ученици добијају делове есеја без икакве повезаности између реченица. Њихов задатак је да реконструишу логички текст.

Област: КЊИЖЕВНОСТ, ИЗРАЖАВАЊЕ И СТВАРАЊЕ

Укупан број часова: 65

Исход учења:

Ученик ће бити способан да:

1. слуша и чита са разумевањем књижевне текстове из различитих књижевних периода (барок, класицизам, романтизам);
2. анализира књижевне текстове користећи наратолошке и песничке књижевно-теоријске појмове својствене за књижевне периоде и њихове представнике;

3. објасни и разликује карактеристике књижевних дела кроз примере српске и светске књижевности, укључујући и српску народну књижевност и њене сакупљаче;
4. формулише аргументоване и критичке ставове за књижевна дела и културно-друштвене појаве, повезујући их са савременим контекстима;
5. ствара оригиналне текстове – различите врсте есеја и креативне текстове у стиху и прози, поштујући језичке норме, структуру и правила писаног изражавања.

Ученик разуме и прихвата да:

1. Читање са разумевањем књижевних дела утиче на развој комуникацијских вештина, начин размишљања и развој креативности;
2. Вештине стечене читањем и тумачењем књижевних текстова су применљиве и корисне за учење и стицање знања из свих других области.

Садржај (и појмови):	Стандарди оцењивања:
Периодизација књижевности (Друга половина XVI до средине XIX века: барок, класицизам, просветитељство и романтизам) Барок (1570-1670) (барок, барок у књижевности, архитектури и ликовној уметности; карактеристике: претеривање, декорација, мистицизам; маниризам; мотиви: необично, мистериозно, тајанствено; стилска средства: метафора, хипербола, антитеза; carmina figurata; књижевна дела: лирска и драмска;	- Дефинише термин књижевни правац. - Идентификује различите књижевне правце, наводи њихов временски оквир и друштвено-историјске услове појављивања. Објашњава повезаност између књижевних правца и других уметности (сликарство, музика, архитектура, филозофија). - Опредељује временски оквир и описује културне и историјске услове приликом појаве барока. - Наводи и описује кључне карактеристике барокне књижевности. - Идентификује мотиве, теме и стилска изразна средства својствена за барок.

представници (аутори из Шпаније и Италије)	• Набраја представнике и дела барокне књижевности у европском и светском контексту. • Препознаје и анализира стихове <i>carmina figurata</i> и упоређује их са савременим примерима. Дела за анализу / избор / фрагменти: Фрагменти дела по избору: Педро Калдерон де ла Барка, Лопе де Вега, Луис де Гонгора, Џанбатиста Марино, Торквато Тасо. ❓ Песма по избору из збирке песама „Она“ Елена Пренцова (поређење са <i>carmina figurata</i>).
Класицизам (од XVII до почетка XIX века) (класицизам-неокласицизам-псеудокласицизам , Основне идеје и принципи класицизма: -углед из античке књижевности; равнотежа између надахнућа и разума; јединство разума, лепоте и морала; -постизање савршенства; -норме и правила у књижевности: *теорија три јединства драме: време, простор, дејство; класификација књижевних врста: високи-ода, химна, епопеја; средњи - елегија, сатира, басна, епиграм; ниски- комедија. Стилске карактеристике: јасан и чисти израз, величанствени стил, савршенство и	• Објашњава термин класицизам и описује време и друштвене услове његовог настанка. • Идентификује и интерпретира основне идеје и естетске принципе класицизма. • Описује правила и норме за стварање књижевних дела у складу са поетиком класицизма. • Класифицира књижевне типове у класицизму. • Наводи најважније представнике и дела класицизма у европском контексту. • Препознаје и анализира идеје у класицистичким делима. • Упореджује драмске типове и мотиве у класицистичким делима са савременим драмским текстовима. Дела за анализу / избор / фрагменти:

хармонија у композицији; представници (аутори из Француске, Енглеске, Немачке)	Никола Боало „О песничкој уметности“ -фрагмент, Пјер Корнеј „Сид“, Жан Батист Поклен-Молиер „Тартиф“, Жан де Лафонтен „Басне“. Поређење са савременим драмским текстом: „Словенски ковчег“/„Кандид у земљи чуда“ Венко Андоновски
• Просветитељство (XVII-XVIII век) (Просветитељство , рационализам, напредак, образовање, наука, tabula rasa, веровање у човека и његова природна права, образовање, толеранција између религија; теме за стварање: образовање, утицај средине, људска слобода, борба против неједнакости; Сврха књижевности: просветљење народа; врсте књижевних дела: роман, драма, трактат, поучни списи, басне; представници (аутори из Енглеске, Немачке, Француске, Русије)	• Објашњава временско-културни оквир просветитељства и друштвене услове његовог настанка. • Објашњава суштину просветитељства као интелектуални и духовни покрет заснован на рационализму и вером у људски напредак кроз разум. • Описује и интерпретира основне идеје просветитељства: вера у човека и његова природна права, важност образовања и толеранција између религија. • Наводи најутицајније европске представнике просветитељства. • Препознаје и анализира просветитељске идеје и мотиве у књижевности из тог периода. Дела за анализу / избор / фрагменти: Волтер „Кандид“ Доситеј Обрадовић - Басне А . Крилов – „Басне“ и поређење са „Басне“ Ристо Давчевски
• Просветитељство у Србији (19. век) (Просветитељство , карактеристике просветитељства, народни језик, почетак стварања српског књижевног језика, језичке карактеристике текстова, представници.	• Објашњава суштину и појаву просветитељских идеја у Србији, повезујући их са европским контекстом просветитељства. • Наводи најзначајније просветитеље и повезује њихова дела са просветитељском мишљу. • Објашњава функцију просветитељских текстова и њихову поучну и друштвену улогу у време стварања.

	Анализира и коментарише одломке из дела српских просветитеља, објашњавајући њихов историјски, лингвистички и културни значај.
Романтизам (XIX век) (Романтизам , реакција против класицизма и његових строгих правила; карактеристике романтизма: емоције , фантазија и индивидуалност израза у првом плану; сан , инспирација, личност песника и унутрашњи свет човека, субјективност; карактеристике у стварању: слободни облик и уметничка индивидуалност; мешање књижевних типова; главне књижевне форме: роман са романтичарским карактеристикама, композиција романа; епистоларни роман, роман у стиховима; поема, карактеристике поеме, романтичарски елементи поеме (чежња, туга, мотив путовања и проналажење непознатих места); музикалност (версификација-стих, рефрен, ритам,) романтичарске особине изражене кроз лирско ја/лирски субјект; фантастична драма; мотиви : лична осећања и страсти, осећај туге, чежње, бола, песимизма – појава такозване светске туге (Weltschmerz), природа, реминисценција , интересовање за фолклор, национална свест, љубав према домовини, ирационализам и мистицизам, чежња за	- Наводи и описује главне карактеристике романтизма и повезује их са временом и друштвеним условима његовог настанка. - Упоредиће сличности и разлике између романтизма и класицизма, објашњавајући промене у ставовима према човеку, природи и уметности. - Наводи најзначајније представнике романтизма у Европи и на Балкану, повезујући их са њиховим идејама и делима. - Идентификује и анализира романтичарске теме и мотиве у различитим књижевним текстовима. - Класификује и тумачи мотиве и идејне концепте у романтичарским делима . - Препознаје и анализира стилске карактеристике (симболику, субјективност, емоционалност, бекство од реалности, култ индивидуалности) у романтичарским текстовима. - Објашњава начине на које уметник изражава лирско „ја“ и субјективни однос према стварности у делу. - Анализира улогу народне књижевности и митологије у романтичарским делима. - Тумачи романтичарске идеје и упоређује их са савременим друштвеним и културним темама. - Израђује усмени или писмени сажетак стилских карактеристика романтизма, са примерима. - Презентира личне закључке за романтичарске мотиве у различитим културним контекстима.

недостижним; идеализација живота на селу, култ према природи, идеализовање жене и неузвраћена љубав).

Романтизам у Енглеској, Немачкој, Француској, Русији и представници.

Романтизам у Енглеској

Главни представници:

- Вилијам Вордсворт, Семјуел Тејлор Колриџ, Џорџ Гордон Бајрон, Перси Биш Шели, Волтер Скот

Романтизам у Немачкој

Главни представници:

- Јохан Волфганг фон Гете, Фридрих Шилер, Хајнрих Хајне, Фридрих Хелдерлин, Браћа Грим, Ернст Теодор Амадеус Хофман

Романтизам у Француској

Главни представници:

- Виктор Иго, Франсоа-Рене де Шатобријан, Мадам де Стал, Алфонс де Ламартин, Алфред де Мисе, Алфред де Вињи

Романтизам у Русији

Главни представници:

- Александар Сергејевич Пушкин
- Михаил Јуријевич Лермонтов

Романтизам у САД

Главни представници:

Дела за анализу / избор / фрагменти:

- Џ. Г. Бајрон – „Путовање Чајлда Харолда“ (анализа прве две песме)
- Гете - „Јади младог Вертера“
- Е .Т . А. Хофман – Избор прича
- Аделберт фон Шамисо – „Чудновата повест Петра Шлемила“
- Виктор Иго – „Богородичина црква у Паризу“/„Јадници“;
- Пушкин – „Евгеније Оњегин“
- Лермонтов – избор поезије
- Едгар Алан По - Поезија: „Гавран“, „Арабеске и гротеске“; Приче по избору: „Маска црвене смрти“, „Црни мачор, „Украдено писмо“;
- Избор поезије Прешерна, Његоша, Ђуре Јакшића, Георгија Раковског
- Наим Фрашери – „Песме о првим учионицама“
- Намик Ћемал – „Војник Џезми“
- Адиле Султан (1826–1899), прва песникиња отоманске династије(диван поезија)
- „30 грчких песника“ – антологија грчке поезије
- Фатма Алије (1862–1936), прва песникиња у турској књижевности
- Лејла Саз – „Харем изнутра“
- Савремени песници албанске националности у Југославији избор и превод: Адем Гајтани, Гане Тодоровски

-Едгар Алан По Романтизам код других балканских народа – преглед Главни представници: - Вук Стефановић Караџић, Ђура Јакшић, Бранко Радичевић, Лаза Костић, Јован Јовановић Змај, Франце Прешерн, Петар II Петровић Његош, Георги Раковски Романтизам у албанској књижевности Главни представници - Наим Фрашери Романтизам у турској књижевности Главни представници - Намик Ђемал	
Романтизам и културни препород у Македонији (друга половина XIX века) Сакупљачи македонске народне поезије и прозе (Димитар Миладинов „Зборник народних дела“, Константин Миладинов „Предговор Зборнику“, Марко Цепенков „Силјан Рода“; Кузман Шапкарев, сакупљачка активност, народна свест, народна дела, класификација народних дела у „Зборникот браће Миладинов“, живот и књижевни рад сакупљача)	- Наводи најзначајније сакупљаче македонског народног стваралаштва и повезује их са њиховим најпознатијим делима и збиркама (Димитар и Константин Миладинови, Марко Цепенков, Кузман Шапкарев). - Идентификује и описује романтичне карактеристике у делима македонских препородитеља, као што су љубав према домовини, националности и језику. - Препознаје народне мотиве, симболе и изразе у песмама Константина Миладинова „Туга за југом“ и Григора Прличева „Сердар“ . - Описује живот и рад сакупљача народне поезије и прозе и објашњава њихову улогу у јачању националне свести.

• Македонска књижевност у доба романтизма и ренесансе (Прличев „Аутобиографија“, „Сердар“ поема, поезија Константина Миладинова, мотиви, народна поезија и проза, Рајко Жинзифов „Крвава кошуља“ и „Шетња“ Ђорђевија Пулевски, аутор првих македонских речника)	• Објашњава значај дела браће Миладинов „Зборник народних дела“ за развој македонске културне и књижевне традиције. • Класифицира народна дела према њиховој подели у „Зборнику народни умотворби“ (песме, приче, пословице, загонетке, обредни текстови). • Описује теме и мотиве у поезији Константина Миладинова, Григора Прличева и Рајка Жинзифова, повезујући их са народном уметношћу и романтичарским духом. • Објашњава однос између културног препорода и развоја националне свести међу македонским интелектуалцима у 19. веку. • Креира сопствени кратки текст (есеј, песнички запис или постер) у којем кроз романтичарски дух изражава своју љубав према домовини и језику. • Идентификује и објашњава допринос Ђорђевија Пулевског као првог аутора македонских речника и као значајну личност у афирмацији македонског језика.
ИЗРАЖАВАЊЕ И СТВАРАЊЕ	
• Есеј - врсте есеја • Биобиблиографска белешка • CV • Извештај • Записник • Попуњавање формулара • Креативно писање књижевно-уметничких текстова (кратка прича, стрип)	• Класификује есеј према садржају, стилу и намени (уметнички, научни, критички, лични). • Формулише јасну тезу у уводном делу есеја и подржава га аргументима, примерима и објашњењима. • Структурира параграф са главном реченицом, разрадом, примером и завршном мишљу. • Повезује идеје у есеју логично и разумљиво, користећи одговарајуће прелазе између одломака. • Пише есеј о датој или изабраној теми, поштујући структуру: увод, главни део и закључак. • Прави разлику између садржаја, структуре и стила у биографији и биобиблиографским белешкама.

	• Прилагођава стил и језик формалном контексту приликом писања биобиблиографске белешке. • Саставља сопствени CV са јасно означеним личним подацима, образовањем, искуством и интересовањима. • Разликује извештај од записника према циљу, структури и стилу. • Припрема извештај о реализованом догађају или пројекту користећи једноставне и прецизне фразе. • Саставља записник са састанка или сусрета, укључујући детаље о месту, времену, присутности и закључцима. • Попуњава различите врсте образаца са тачним и потпуним подацима. • Пише прозни текст са јасном композицијом: увод, главни део (догађај, опис) и завршни део. • Ствара кратку причу користећи креативне технике (дијалог, опис, изненађујући обрт, перспективу). • Ствара стрип пратећи кораке процеса: идеју, дијалог и визуелну композицију. • Креира са свесношћу о односу између текста и цртежа у стрипу како би постигао изражајност и ефекат.
Примери за активност: Индивидуалне активности • Сваки ученик креира „класицистички твит“ или мини-есеј (до 100 речи) на савремену тему (технологија, пријатељство, екологија), користећи стилске и вредносне карактеристике класицизма. • Ученици пишу оду или химну у духу класицизма, посвећену савременој теми (нпр. <i>Ода знању</i>, <i>Химна миру</i>), са нагласком на естетске и моралне вредности. • Ученици пишу уредничку белешку за имагинарни часопис у којој објашњавају зашто је класицизам и данас важан.	

Истраживачке активности

- Ученици, подељени у мале групе, истражују на тему: „Carmina figurata-визуелна поезија средњег века: структура, симболика и функција.“. Резултате ће представити у PowerPoint презентацији или у кратком есеју. На крају се организује размена мишљења и дискусија о значењу пронађених информација. (Као извор се може користити дело: „Поетика облика: визуелна поезија од антике до модерног доба“, М.Буру).
- Ученици истражују на тему „Најјачи женски ликови у књижевности?“ и припремају кратак текст (есеј, говор или дигитални колаж). На крају, сумирају закључке у табели или на графичком приказу.

Дискусија

- Ученици разговарају о сличностима и разликама у третирању тема из романтизма у различитим националним књижевностима. Резултати су приказани кроз Венов дијаграм, поређење: српски vs европски романтизам. (Као извор се може користити „Антологија српске љубавне поезије“М.Јанковић).

Квиз и провера знања

- Наставник припрема онлајн квиз путем апликације (Kahoot, Quizizz, Blooket) са питањима о српским сакупљачима народне поезије и прозе и њиховим активностима (В.Караџић, Л.Мушицки, В.Врачевић, Ђуро Даничић).
- Ученици сами решавају питања, а резултат се заснива на тачности и брзини одговора.
- Кратка рефлексција након квиса: сваки ученик записује шта је научио и шта га је изненадило.

Креативне активности

- Ученици пишу малу сцену, минијатуру (дијалог од 10–15 реченица) у којој се сусрећу са ликом из класицизма и ликом из романтизма; разговарају о теми „разум или осећање“.
- Сваки ученик креира дигитални постер инспирисан македонском препородом (Прличев, Миладинов, Жинзифов), са цитатом или кратком белешком која објашњава идеју.
- Ученици креирају „књижевну визит карту“ за аутора из периода класицизма (Расин, Молиер, Боало) — која садржи кључне идеје, симбол, цитат и кратку естетску мисао.

Област: МЕДИЈСКА ПИСМЕНОСТ**Укупан број часова: 14****Резултати учења:**

Ученик ће моћи да:

1. препозна и опише различите медијске формате (текст, аудио, видео, инфографик) и њихове специфичне карактеристике;
2. објасни како медији и језик који користе утичу на формирање мишљења и перцепцију публике;
3. идентификује и анализира примере говора мржње, стереотипа и предрасуда у различитим медијским садржајима;
4. примењује основне етичке и правне принципе приликом коришћења и креирања медијских садржаја.
5. креира оригиналне медијске продукте (текст, подкаст, видео или визуелну поруку) који преносе лични став, идеју или друштвену поруку;
6. објашњава утицај и улогу медијског садржаја у савременом друштву и свакодневној комуникацији.

Ученик разуме и прихвата да:

1. медији имају снажан утицај на формирање јавног мишљења, ставова и понашања појединаца и заједнице;
2. одговорно и критичко коришћење медијског садржаја доприноси информисаном, толерантном и активном грађанском понашању;
3. етички принципи и поштовање ауторских права су од суштинског значаја за коректну и безбедну комуникацију у дигиталном простору;
4. креативно изражавање путем медија је средство личног развоја, социјалног учешћа и позитивног утицаја на друштво.

Садржај (и појмови):	Стандарди оцењивања:
• Разумевање медијских формата (Медијум , формат, текст, блог, подкаст, видео, аудио садржај, инфографик, платформа, стил, подкаст, визуелни језик, продукција, мултимедија)	• Препознаје и именује различите медијске формате (текст, блог, подкаст, видео, аудио садржај, инфографика). • Описује основне карактеристике и начин комуникације у сваком медијском формату. • Упореджује медијске формате према облику, циљу и публици. • Објашњава како избор медијског формата утиче на начин на који се порука преноси и разуме. • Идентификује елементе мултимедије (слику, звук, текст, графику) у конкретним медијским примерима.
• Језик и медији (медијска порука, перцепција, манипулација, стереотип, говор мржње, медијски језик, вредносни суд, утицај, етика) • Стереотипи у медијима и њихов утицај на публику (језик , медијум, стереотип, перцепција, медијска порука, говор мржње, предрасуде, дискриминација, медијска етика, правна одговорност, критичко читање)	• Препознаје и наводи примере медијских порука које могу утицати на ставове и мишљење публике. • Прави разлику између медијски вредне догађаје од обичних информација, према критеријумима као што су јавни интерес, новинарска вредност и актуелност. • Идентификује и описује примере говора мржње, пристрасности и стереотипа у различитим медијским форматима (онлајн текстовима, коментарима, видео записима, друштвеним медијима). • Објашњава како избор речи, тон и визуелни елементи утичу на стварање перцепције у публици. • Објашњава како се стереотипи могу репродуковати и ојачати кроз различите медијске садржаје. • Анализира медијске случајеве у којима су присутне предрасуде, дискриминаторске поруке или говор мржње. • Идентификује и предлаже стратегије за идентификацију, спречавање и реаговање на говор мржње и стереотипе у медијима. • Идентификује и објашњава ситуације у којима су нарушене етичке норме или права појединаца у медијској комуникацији.

• Креирање оригиналне садржине	• Планира медијски садржај (есеј, подкаст, видео или постер) са јасном темом и циљем. • Ствара оригинални садржај који изражава личну идеју или поруку. • Користи јасан језик, слике или звук у складу са изабраним форматом. • Примењује основна правила о ауторским правима и етичком коришћењу медијског садржаја. • Објашњава како његов садржај може утицати на публику.
---	---

Примери за активност:

- **Анализа медијске поруке:** Ученици бирају вести, пост или рекламни клип и анализирају га према томе какву поруку, тон и какве вредности преноси.
- **Поређење медија:** У групама, ученици бирају два различита медијска формата (вест на порталу и видео прилог) за исти догађај и упоређују их у односу на језик, визуелни стил и утицај на публику.
- **Оцењивање кредибилитета:** Ученици истражују различите онлине изворе о актуелној теми и оцењују их према критеријумима: извор информација, аутору, језику, чињеницама, емоционалном тону.

Симулација и играње улога

- **Новинарска редакција:** Ученици преузимају улогу уредника, новинара и дизајнера. Заједно стварају кратке медијске садржаје (вест, инфографик, подкаст) са наглашеном медијском етиком и провером чињеница.
- **Дебата „Моћ медија“:** Групе ученика заступају различите ставове (нпр. „Медијуми су огледало друштва” насупрот „Медијуми обликују друштво”) и аргументовано их бране.

Дискусија : Наставник поставља питања како би водио разговор, на пример:

- Како начин на који се изражавамо у медијима утиче на то како разумемо догађај?
- Да ли су све информације у медијима једнако веродостојне?– Зашто?
- Које речи или слике могу да створе предрасуде код публике?

Ученици аргументовано објашњавају ставове и подржавају их примерима из медија.

На крају, заједно са наставником, формулишу заједнички закључак – на пример: *„Језик у медијима може да обликује мишљења и важно је критички читати сваку поруку.“*

Креативне активности

- **Креирање медијске поруке:** Ученици креирају кратак есеј, видео, подкаст или дигитални пост са позитивном друштвеном поруком (толеранција, емпатија, критичко размишљање).
- **Редизајн медијске поруке:** Бирају пост или рекламу са стереотипним елементом и редизајнирају га на етички и инклузивни начин.
- **Креирање инфографика:** Ученици креирају визуелни приказ са саветима за безбедно, етичко и критичко коришћење медија.

Квизови и провера знања

Идентификују медијум: Ученици добијају фрагменте из различитих медијских формата (вест, блог, рекламни пост, подкаст-транскрипт) и треба да идентификују медијски формат и његове карактеристике.

• **Језик и стереотипи у медијима:** Ученици добијају примере из текстова, реклама или постова са друштвених мрежа и од њих се тражи да идентификују које речи, изразе или слике преносе стереотипе. Затим, укратко објашњавају како они утичу на перцепцију публике .

• **„Да ли је етички или није?“** Наставник приказује кратке медијске ситуације (пост, наслов, коментар), а ученици одређују да ли је комуникација етичка или није и наводе зашто (позивајући се на етички принцип или правило).

ИНКЛУЗИВНОСТ, РОДОВА РАВНОПРАВНОСТ / ОСЕТЉИВОСТ И ИНТЕРКУЛТУРАЛИЗАМ

Наставници у средњошколском образовању подстичу инклузивност обезбеђујући активно укључивање свих ученика у наставне активности. На одговарајући начин, прилагођавају методе рада како би одговарале различитим когнитивним и емоционалним потребама ученика, користећи приступе као што су: индивидуализација, диференцијација, тимски рад и подршка ученика. Када раде са ученицима са сметњама у развоју, наставници спроводе индивидуализоване образовне планове који укључују прилагођене исходе учења и стандарде оцењивања и пружају додатну подршку од образовних асистената, медијатора, волонтера, татора и стручњака ресурсног центра.

Редовно праћење напретка ученика, посебно оних из рањивих група, је од суштинског значаја. Наставници благовремено идентификују могуће потешкоће и дају смернице за њихово превазилажење, стварајући конструктивну средину за постизање резултата од учења. Овај приступ не само да подстиче академска постигнућа, већ гради и самопоуздање ученика и њихов осећај припадности.

У промовисању родне равноправности, наставници пазе да не подстичу стереотипне родне улоге приликом организовања активности. У формирању радних група или додељивању задатака, наставници обезбеђују равнотежу између дечака и девојчица, док користећи примере, текстове и илустрације подржавају родну осетљивост и подстичу ученике да превазиђу родне стереотипе. Наставни процес је осмишљен тако да родна равноправност и етничка/културна осетљивост буду природан део свих активности, посебно кроз коришћење, где год је то могуће, материјала и садржаја који промовишу интеркултурализам и међуетничку интеграцију.

Наставници упознају ученике са различитим културним перспективама кроз активности које промовишу поштовање различитости у свим могућим ситуацијама. То омогућава ученицима да развију свест о интеркултуралном разумевању и сарадњи, што је основа за стварање и развој кохезивног, хармоничног друштва.

ПРОЦЕНА ПОСТИГНУЋА УЧЕНИКА

Да би се ученицима омогућило да постигну очекиване стандарде оцењивања, наставник континуирано прати активности ученика током наставе и учења и прикупља информације о напретку сваког ученика. За учешће у активностима, ученици добијају повратне информације које указују на ниво успеха у спровођењу активности / задатка и пружају смернице за побољшање (формативно оцењивање). У том циљу, наставник прати и оцењује:

- вербалне одговоре на питања која је поставио у вези са свим областима програма;
- истраживачке активности о којима ученик истражује: о специфичностима језика, о употреби стандардног говорног и писаног језика у различитим врстама комуникације, о употреби правописа у писменом изражавању у различитим врстама текстова и контекста, о одређеним периодима и епохама који их доводе у везу са друштвеним и другим развојним правцима са делом/аутором;
- презентације о различитим темама везаним за све три области програма;
- презентације са анализом и интерпретацијом књижевних и некњижевних текстова кроз цитате, аргументе и примере;
- израђене говоре, есеје, песничке и прозне књижевне врсте;
- писане извештаје у којима се приказују подаци и информације у различитим форматима и облицима, уз примену објективног представљања из релевантних извора;
- домаће задатке;
- одговоре на квизове(кратке тестове) који су део наставе;
- учешће и ангажовање у активностима, дискусијама, тимском раду.

Ученик добија сумативну оцену за постигнуте стандарде оцењивања. Сумативна оцена добија се као комбинација резултата постигнутог на тестовима знања у комбинацији са оценом напретка постигнутог кроз различите технике формативног оцењивања. Током и на крају школске године, ученик добија бројчане оцене.

Почеток на имплементација на програмата	2026/2027година
Институција/ носител на програмата	Биро за развој на образование
Согласно член 21 став 3 од Законот за средното образование („Службен весник на Република Македонија“ бр. 44/95, 24/96, 34/96, 35/97, 82/99, 29/02, 40/03, 42/03, 67/04, 55/05, 113/05, 35/06, 30/07, 49/07, 81/08, 92/08, 33/10, 116/10, 156/10, 18/11, 42/11, 51/11, 6/12, 100/12, 24/13, 41/14, 116/14, 135/14, 10/15, 98/15, 145/15, 30/16, 127/16 и 67/17, 64/18 и „Службен весник на Република Северна Македонија“ бр. 229/20, 78/25 и 132/25), министерката за образование и наука ја донесе наставната програма по предметот <i>Српски јазик и литература</i> за II (втора) година гимназиско образование.	бр. <u>13-16328/2</u> <u>25.12.2025</u> година Министерка за образование и наука, проф. д-р Весна Јаневска, с.р. _____